

RÓNAV LÁSZLÓ

Bedő Györggyel,

a Kairosz Kiadó igazgatójával

Úgy mondtad egyszer, jórészt Szent Ágoston műveiből válogatott idézetgyűjteményed is segíti, irányítja életedet és gondolkodásod.

Így van. Szent Ágostontól rengeteget tanultam. Amikor a Kairosz Kiadót szerveztem, tudtam, hogy csak olyan műveket fogok megjelentetni, amelyek hitemmel, világnézetemmel nem ellenkeznek. Többek között terveimben szerepelt Szent Ágoston *De Civitate Dei* című történet-filozófiai munkájának megjelentetése, melynek nem egy tétele ma is érvényes. Az előkészületek során kiderült, hogy egy fiatal református lelkész — Földvári Antal — az első két kötetet még 1942-ben lefordította. Ezután jön a poén: a Pécsi Püspöki Nyomdában jelent meg a két kötet. Ezek szerint már akkor is volt ökumené. Földvári Antal hagyatékában megtaláltuk a harmadik kötet fordítását, de a negyedik kötetét nem. A negyedik kötet végül Dér Katalin tolmácsolásában néhány hónapja jelent meg.

De hogy kérdésedre válaszoljak: Szent Ágoston gondolatai között mindig rábukkanok olyanokra, amelyek tevékenységemben iránymutatóak. Talán a kiadó névválasztását is befolyásolta ez a figyelmeztetés: „Minden idő alkalmas arra, hogy benne Istennek szolgáljunk. Használjuk föl az időt, és az szent idővé válik.”

Fontos volt számára az idő megszentelése. Meggyőződésem, hogy a nekünk adatott hüvelyknyi létet küldetéses lelkülettel, Isten szándéka szerint kell kihasználnunk. Rábukkanhatunk terveire az ima által, és az imádságban átéljük a szenvedés értelmét. Ismét a szentet idézem: „Forog a világ, de áll a kereszt.” Ezt a keresztet valamennyien visszük, és súlya alatt teljesedünk ki. Szalézi Szent Ferenc figyelmeztetett arra, hogy — idézem — „Teljesen mindegy, hogy Isten milyen helyzetbe hoz, ha ott is szolgálhatok neki.”

Bocsáss meg, nem így kellett volna kezdenem a beszélgetésünket, gratulálok nyolcvanadik születésnapodon, és a Mindszenty-érem elnyeréséhez.

Bármennyire ajándék is, hogy megérhettem nyolcvanadik évemet, ezzel nem szívesen dicsekszem. A Mindszenty-éremre azonban büszke vagyok, az kiadói tevékenységem elismerésének tartom.

Jó néhány olyan könyvet adtunk ki, amelyek a Bíboros életével foglalkoztak. Példaképp említem Mészáros István és Adriányi Gábor munkáit. Emellett a Kairosz profiljának egyik leglényegesebb összetevője értékes, időszerű, keresztény szellemű művek megjelentetése. A Szent István könyvhétre indítottuk Kocsi György zamárdi plébános, a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola tanára ötlete nyomán a *Kairosz Bibliái tanulmányok* sorozatot, amelynek ő a szerkesztője is. Az első kötet Josef Ernst műve: *Lukács — egy teológus portréja*. Szerzője értelmezése szerint a Harmadik Evangélium és az Apostolok Cselekedetei szerzője az első keresztény író. Elbeszélése

azért nagyon érdekes, mert szintetizálta az egyházhoz és a világhoz való kötődését. A sorozat második kötete a neves biblikus tudós, Gerhard Lohfink *Jézus utolsó napjáról* írt elemzése. Nemcsak a címben jelzett nap történéseit rekonstruálja, hanem Jézus igazi valóságának megismeréséhez is hozzásegít.

Az egyházatyák írásait és a róluk szóló monográfiákat adjuk ki a *Catena* sorozatban. A sorozat utolsó két műve Origenész két írását mutatja be. Először jelent meg magyar fordításban főműve, a *Kelszosz ellen*, és már nem először a *Homíliák a Teremtés Könyvéhez*. Ennek eredeti görög változata elveszett, az általunk ismert szöveg Rufinus nevéhez köthető.

Fontos sorozatunk még a *Hit és tudomány*, melynek most megjelent kötete Pierre Hadot *A lélek iskolája* című kivételesen izgalmas műve, amelyben az ókori filozófusok alkotásait lelki gyakorlatok megfogalmazásaként értelmezi, melyeknek az volt a célja, hogy az olvasójukat követésre ösztönözze.

Jó néhány izgalmas teológia és egyházi kiadványokra emlékezem az elmúlt évekből is.

Csak példaképpen, minden fontossági sorrend nélkül: fontos vállalkozásunk volt a Szent István Társulattal közösen megjelentetett *Liturgikus lexikon*. Továbbá a Domonkos Rendi misztikusok sorozata, Tauler, Siennai Szent Katalin, Eckhart Mester és mások. Clairvaux-i Szent Bernátnak *A kegyelemről és a szabad elhatározásról* írt elemzése. Először jelent meg magyarul Szent Bonaventurának *A hit rövid foglalata* című írása. Korban már hozzánk közelebb álló írások: Dietrich Bonhoeffer *Vadenecum* című mindennapra szóló gondolatai. Papini *Szent Ágoston* életrajza, Bernanos *Karmel napja* című drámája, melyben a nagy francia forradalom idején kivégzett karmelita apácának állít méltó emléket. Terveink között szerepel néhány izgalmas újdonság, például II. János Pál előadás-sorozata *A férfi és nő eredeti egységéről*, amely e kérdéskör legfontosabb ösztönzője. A *Catena* sorozatban Aranyszájú Szent Jánosról tervezünk monográfiát megjelentetni. Fontosnak tartom XVI. Benedek pápa által elsőként szentté avatott Alberto Hurtado chilei jezsuita szerzetes gondolatait tartalmazó *Fényt ad életednek* című gyűjteményét.

Honnan eredeztethető a teológia, egyháztörténet és apológia iránt érzett vonzalmad? Hiszen ilyen jellegű kiadványaid alkotják a Kairoosz törzssanyagát.

Azért választékunk a szellemi élet egyéb területeire is kiterjed. De a kérdésre válaszolhatnék röviden, azzal a szóval: Teher alatt nő a pálma. Ha azonban a részletes magyarázatra is kíváncsi vagy, el kell mondanom elég kalandos élettörténetem néhány érdekes részletét.

Mándokon születtem 1930-ban. Édesapám főszolgabíró volt. Ők heten voltak testvérek, mi már csak ketten a húgommal. Itt végeztem az elemi iskola négy osztályát, majd Nyíregyházára, a Katolikus Főgimnáziumba íratlak be, és a Szent Imre Kollégiumban laktam — volna. Volna, mondom, mert végtelen ellenszenvet éreztem a pillés tej iránt, s minden nap volt benne részünk. Egy ideig sikerült egyik osztálytársammal cserélnem, ő odacsúsztotta üres bögréjét, én meg neki a teli bögrémet. Ám lebuktam, s a felügyelő tanár

arra kötelezett, igyam ki az egészet. Néhány nap múlva sárgaságot kaptam, hazakerültem, s nem voltam hajlandó visszamenni. Így azután 1940-től 1944-ig Munkácson, anyai nagyszüleimnél voltam, és itt jártam gimnáziumba. Később szüleim is Munkácsra költöztek, itt értük meg az oroszok bejövetelét 1944. október 26-án, csütörtökön. A városban egy első emeleti lakást béreltünk, alattunk a földszinten egy nyomda működött, amit az oroszok lefoglaltak, és itt nyomták a fronton harcoló katonáknak a Vörös Újságot. Egy, a nyomdában dolgozó magyar munkaszolgálatostól megtudtuk, hogy nemsokára Csapig Szovjetunióhoz fog tartozni ez a terület.

Így azután, rövid családi tanácskozás után elhatároztuk, hogy visszatérünk Szabolcsba, ahol Édesapám és testvérei voltak. Nagyszüleim otmaradtak Munkácson, Nagyapám nyolcvannégy éves korában éhen halt a nagy Szovjetunióban.

Kisvárdán telepedtünk le, Mándokhoz közel. 1948-ban érettségiztem, és ebben az évben vették el Édesapám nyugdíját, amikor Rákosi elvtárs meghirdette a fordulat évét. Ezekben az években kemény szegénységben éltünk, a napi ebédünk attól függött, tudott-e Édesapám valami alkalmi munkát találni, mert a Párt az elhelyezkedését mindig megakadályozta.

Érettségi után úgy éreztem, hogy a papi hivatást kell választanom. Valóban felvettek az Egri szemináriumba, és egy felejtethetlenül boldog évet töltöttem itt. Innét adódott érdeklődésem a teológia és a vallásos tudományok iránt. De 1948 karácsonya után letartóztatták Mindszenty bíborost, és ez, valamint a terjengő hírek a papok üldözéséről, igen megrémítettek. Nem vagyok egy vértanú-alkat, félttem, hogy a kínzások hatására áruló lehetek. Rossz pap nem akartam lenni, inkább kiléptem. Hitemen ez nem változtatott semmit. De nehéz évek jöttek, osztályidegen és klerikális lettem, nem helyezkedhettem el, csak fizikai munkásként. A kisvárdai növénynevelő telepen dolgoztam egy évet. Később „feltörtem”, képesítés nélküli orosz óraadó tanító lettem. A Kisvárdai Gimnáziumban már 1945-től volt orosz tanítás. Én oroszból is jelesen érettségiztem, és mivel orosztanárból a környéken hiány volt, két faluban az általános iskola felső tagozatában oroszot tanítottam — volna. Ha tudtam volna, hogy kell tanítani. Mert más egy nyelvet beszélni, és más tanítani. Szerencsémre Bülányi György piarista atya Kisvárdán is tartott lelkigyakorlatot a fiatalok számára. Ennek szerves része volt a sejtyszerűen félépülő öt-hat fős csoportok létrehozása. A készülő egyházüldözésre tekintettel az egyes sejtek tagjai nem ismerhették egymást, csak a sejtek vezetői, hogy lebukás esetén a tagok vallatásokra se árulhassák el egymást. Az én csoportom vezetője egy nem sokkal korábban végzett tanítónő volt, és tőle tanultam az ismeretátadás módjait. Tehát mindig egy leckével a tanítványaim előtt jártam. Ebből az időből egy érdekes történetet mesélnék. Egy alkalommal Debrecenből szakfelügyelő érkezett, hogy ellenőrizze a képesítés nélküli tanító ténykedését.

Hogy végződött az ellenőrzés?

Minden jól ment, és már azt gondoltam, megúszom a dolgot, amikor az egyik osztályban utolsó óráim volt. Óra végén a szokásnak megfelelően imádkoztunk. A szakfelügyelő is összekapta magát és rezzenéstelen arccal hallgatta az imát. Már az osztályból az igazgatói iroda felé tartottunk, amikor megkérdezte, hogy én vallásos vagyok-e? Mondtam, igen. Ő azt mondta, nem hisz, de tiszteli mindenkinek a meggyőződését.

No, gondoltam, az én tanítói pályafutásomnak is vége. De becsületére legyen mondván, amikor az ellenőrzésről készülő jegyzőkönyvet diktálta, nem győzött dicsérni, és javasolta továbbképzésemet a debreceni főiskola magyar–orosz szakán. Az iskola évzáróján még a helyi párttitkár is megdicsért. Én pedig készülődtem az őszi felvételire.

Ekkor, nyár közepén, váratlanul sas-behívót kaptam, lőttek a főiskolának, helyette, mint osztályidegent, munkaszolgálatra vittek. Rossz híre volt ekkor ennek a „fegyvernemnek”, az a kósza hír járta, hogy elvisznek bennünket a Szovjetunióba. Kétségbeesve írtam Édesanyámnak, hogy keresse meg Debrecenben a szakfelügyelőt, és kérje meg, hogy adjon a főiskola egy igazolást, mintha már felvételt nyertem volna magyar–orosz szakra. Becsületére legyen mondván ennek a rendes embernek, hogy a főiskola elküldte a kikérőt az alakulatom címére. Ezt onnan tudom, hogy nemsokára hívtak a századirodára, és azt kérdezte a politikai tiszt, hogy én akarok-e orosz–magyar szakra főiskolára menni? „Igen — válaszoltam reménykedve. — Majd szólunk, ha mehet.” Ennyi volt. Ezután huszonkét hónapot töltöttem munkaszolgálatosként. Építőipari vállalatnál dolgoztunk napi két forint húsz fillérért, és havonta 100 honvéd cigarettáért.

Ennek a hosszú időnek, bármennyi megaláztatás, gúnyolódás is ért, végső eredménye részemre pozitív volt. Itt tanultam meg, hogy a nálam kevesebbet érő embereknek is engedelmeskedni kell, mert ilyen a civil életben is előfordulhat. Itt jöttem rá, elég korán, hogy ez a rendszer bukásra van ítélve. Ugyanis a honvédség kiadott bennünket dolgozni az építőipari vállalatnak. Normára dolgoztunk, ott csaltunk, ahol lehetett, mert a jó teljesítménytől függött, hogy kapunk-e eltávozást hétvégére. Én egy ácsbrigádban dolgoztam, és gyakran értünk el 200–250 százalékos teljesítményt — papíron. Az építőipar ezért fizetett a honvédségnek, habár tudták, hogy hazugságra épült ez a tevékenységük. Ha valamelyik rendszer magának is hazudik, az törvényszerűen meg fog bukni.

1953-ban szereltek le. Haza nem mehettem, számon tartottak a környéken. Nem tudtam volna elhelyezkedni, még kevésbé a családomat támogatni. Leszerelés után Budapesten maradtam, a Szilágyi Dezső téren egy rokonomnál kaptam lakást. Az építőiparban helyezkedtem el mint civil alkalmazott. Isten a hónom alá nyúlt: technikus majd könyvelési csoportvezető lettem 1.200 forintos fizetéssel, ebből 600 forintot minden hónapban hazaküldtem.

1955-ben megnősültem, a szertartás alkalmával a templomban felejtettem Kempis Tamás *Krisztus követését*, később hiába kerestem. Remélem, másvalakit is elindított Krisztus követésére.

1956-ban tbc-s lettem. Ez az év azért is szomorú emlékem, mert augusztusban, ötvenkilenc évesen elhunyt az Édesapám. Betegségem idején rengeteget olvastam, talán ekkor lettem igazán a könyvek szerelmese. Esküvő után Komáromba költöztünk, és itt gyakran bejártam a könyvesboltba, ahol igen gyakran változott a vezető, mert pártkáderek voltak, de a szakmához nem értettek. Így pályáztam meg a komáromi boltvezetői állást.

Némi huzavona után — még mindig kísértett ekkor is az osztályidegen voltom — 1959-ben kineveztek boltvezetőnek. Boldog voltam, végre azt csinálhattam, amit szeretek.

A vállalat becsületére legyen mondván, amikor látták a bolt jó eredményét, már nem éreztem semmi hátrányát a származásomnak, illetve vallásosságomnak. Két évre az odakerüléstől már kiváló dolgozó lettem. Vágyam volt, hogy egyetemre mehessek, de többször elutasításra találtam cégem részéről.

1966-ban, amikor harmadszor lettem kiváló dolgozó és a vállalat vendégül látta a kitüntetetteket, a hosszú asztalnál abc-sorrendben ültünk, így közel voltam az igazgatóhoz.

„— Bedő elvtárs, most már remélem, meg van elégedve velünk” — kérdezte az igazgató. Mondtam, igen, de lenne még egy kéréssem, előhúztam zsebemből az előre elkészített egyetem jelentkezési lapot: „Ha ezt lenne szíves aláírni az igazgató elvtárs. — Adjatok egy tollat” — mondta és aláírta. Így lettem harminchat évesen egyetemi hallgató magyar-könyvtár szakon.

Milyen benyomásokat szerezte az egyetemen?

Otthon éreztem magam a könyvtár szakon, az osztályozási rendszert némi átalakítással hasznosítani tudtam a könyvesbolti szakrend kialakításában. Magyar szakon mindnyájunkra nagy hatást tett Török Endre, aki bámulatos átéléssel adott elő a 19. századi orosz irodalomról, és szemlélete teljesen eltért az uralkodó hivatalos állásponttól. Szerettem még Bóta Lászlót, aki a régi magyar irodalomban volt otthonos, és szegény jobb sorsra érdemes Bessenyei Györgyöt is.

Szakedzőzatomat Ady Endre istenes verseiről írtam. A témához az ihletet Édesapádnak a Vigiliában megjelent hasonló című dolgozatától kaptam. Többször is eljöttem Édesapádhoz tanácsot kérni, és a forrásmunkák összegyűjtésében is segítségemre volt. Róla és Thurzó Gáborról derűs emléket őrzök.

Thurzót is ismerted?

Szerettem az írásait, így ismerkedtünk meg, s amikor csak tehettem, felkerestem. Nyitottabb személyiség volt Édesapádnál, gyakran éjszakába nyúlóan beszélgettünk. Amikor elkezdte *A szent* című regényét, fejezetenként elküldte, megtisztelt azzal, hogy a véleményemet

kérte. A könyv megjelenésekor ezt a dedikációt írta a példányomba: „Bedő Györgynek, aki nélkül meg sem írtam volna.”

Tudtam, hogy nagyon jóban vannak Édesapáddal, ezért kettejüket meghívtam Komáromba, író-olvasó találkozóra. Vermes Gábor magyartanár barátom szervezte a műsort. Édesapádtól verseket szavaltak, Thurzótól novellarészleteket olvastak föl, azután ők is olvastak a műveikből. Dugig volt a városházi díszterem, első sorban a notabilitások. Pisszenés sem hallatszott, úgy figyelt mindenki.

Azután a kérdések következtek. Valaki azt kérdezte Thurzótól, jó-e a Klaniczay–Szauder–Szabolcsi-féle *Kis magyar irodalomtörténet* besorolása, mely szerint ők neokatolikus írók. Thurzó nem lelkesedett a kérdésért, nagy ravaszul azt mondta: „A teoretikus kérdésekre nálam hitelesebben válaszol Rónay György.” Ezután Édesapád szabályos kiselőadást rögtönzött, elmondta, hogyan fest ez az irányzat a franciáknál, hogyan „gyűrűzött be” a fogalom hozzánk, s azzal végezte, hogy valaki katolikus vagy nem, minden jelző nélkül.

Óriási sikerük volt, másnap reggel hívnak a pártbizottságról: „Bedő elvtárs, maga tudta, hogy kik ezek? — Persze, hogy tudtam, azért hívtam őket. — Hallottuk, hogy kis híján megimádkoztatták a közönséget.” De ennek ellenére semmi retorziója nem volt a dolognak.

Azontúl kitartottál a könyvszakma mellett?

Valóban. Bár a Kairosz alapításáig sokfelé megfordultam. 1977–79-ig az Írók boltjának voltam a vezetője, onnan az Állami Könyvterjesztő Vállalat beszerzési osztályára kerültem vezetőnek. Innét mentem nyugdíjba 1990-ben. Hat évnek kellet eltelni, mire rászántam magam egy saját kiadó alapítására. Mivel egész életemben „szolgáltam”, időbe telt, míg megbarátkoztam az önállósodás gondolatával. Induláskor, 1996-ban sorra jelentettük meg az előre kiválasztott könyveket, először azokat, melyek nem voltak jogdíjasok. Találomra, kiragadva pár címet: Mauriactól *Jézus élete* című írását Buday György igen szép fametszeteivel, Babits briliáns életrajzi írását a *Keresztülkasul az életemenjét*, Nemes Nagy Ágnes Babits-esszéjét, a *Hegyi költőt*. Három évig nem vettem ki semmi pénzt a vállalkozásból, így keletkezett a működéshez szükséges forgótőke. Azóta szerény körülmények között, de egyre több kötetet jelentetünk meg évenként. Van úgy, hogy hatvan-nyolcvan könyvet is sikerül kiadnunk.

Ez a szám döbbenetes!

Mi dolgozunk és a Gondviselés vigyáz ránk.

Én azt látom, hogy Szalay Katival ketten kuporogtok egy lyukban, amelyet szerkesztőségnek hívtok, nincs könyvesboltotok. Hogyan lehet ilyen mostoha körülmények kö-

Biztos vagyok benne, hogy a munkatársaim áldozatosságán túl az égiek is támogatnak. A bolt hiánya fájdalmas. Az ország helyzetének romlása az utolsó éveket számunkra is nehezebbé tette. Tavaly rákényszerültünk egy nagyarányú árleszállításra, hogy a megnövekedett raktárkészletet csökkenteni tudjuk. Közel négyszáz könyvet adtunk 80 százalékos engedménnyel. Rengeteg kiadványunk talált így gazdára, voltak, akik hátizsákokkal, kofferokkal vitték a könyveket. Főleg plébániák és egyházi iskolák jártak az élen. Novem-

zött eredményesen működtetni egy kiadót, ráadásul rentábilissá is tenni?

Nyilván sokat jelentenek a népszerű sorozatok.

A Magyarok lenni sorozat igen fontos új kötete Csáthi Magdolna professzorasszony és Mezei Károly beszélgetését tartalmazza.

A Kairosz vezetőjeként a szívvednek oly kedves szépirodalmat sem hanyagolod el.

ber, december hónapban eladási áron hetvenmillió forintot, tényleges bevételi áron tizenkétmillió forintot forgalmaztunk. A Kiadó részéről egyik legfontosabb feladatunknak tartom, hogy a szerződésben meghatározottak szerint pontosan tegyünk eleget a kötelezettségeinknek. Állandó munkatársunk négy fő, a továbbiak elvégzésére külső lektorokkal, művészeti kivitelezőkkel és nyomdákkal állunk kapcsolatban. Lábon maradtunk. Néha magam is csodálkozom, hogy sikerült.

Több sorozatunk is van. Legnépszerűbb a két zsebkönyvtár-sorozat: a *Miért hiszek?* és a *Magyarnak lenni!* Kerestük, hogy melyek azok a pontok, ahol a legerősebb támadás éri a magyarságot. Egyik a hit — és közvetlenül utána a magyarság elleni támadások.

A *Catena* az egyházatyák írásaiból válogat és róluk szóló monográfiákat jelentet meg. Az *...és mégis élünk!* sorozat a nemzet veszélyeztetett problémáira hívja fel a figyelmet és próbál megoldást találni. Állandó keresett szerzőnk Papp Lajos, a nemzetközi hírű szívsebész, aki országszerte előadásokat tart, és a jó ügyek szilárd elkötelezettje.

Úgy vélem, a ma oly divatos neoliberalizmus az élet minden területén súlyos pusztításokat okozott. Ezt a rombolást megállítani, illetve az újjáépítés lehetséges módjait bemutató könyveket igyekszünk minden érdeklődő olvasó számára hozzáférhetővé tenni. Szemnyitogató, elgondolkodtató művek, amelyek talán az egészségesebb jövő felé is kilátást kínálnak.

Igyekszem olyan szerzők alkotásait hozzáférhetővé tenni, kiadni vagy újra kiadni, amelyek nemcsak szépségükkel, hanem gondolati mélységükkel is megragadnak. Manapság megmosolyogják Móricz Zsigmondnak az irodalom lényegéről adott meghatározását: „Az irodalom nevel, tanít és gyönyörködtet.” Olyan alkotásokat keresünk, amelyekben ezek a célok, és nem a posztmodern töredékesége, kételkedésre ösztönző szemlélete valósul meg. Szerencsére nem kell sokat keresgélni. Cicero *A legfőbb jóról és rosszról* írt művétől Erasmus *A balgaság dicséretén* át Julien Green *Ferenc testvéréig* beláthatatlan a sor. Kivételesen fontosnak érzett vállalkozásunk a Nyíró József életmű közreadása. Kiváló, egyéni stílusú író volt. Hosszú ideig csak becsmérő jelzők kíséretében írtak róla, értékeiről, sajátos humanizmusáról, megejtő stílusáról nem esett szó. El kell olvasni, aztán elfogulatlan ítéletet formálni műveiről.

Nagyon köszönöm, hogy elbotoztál hozzám. Adja Isten, hogy minél tovább teljesíthesd küldetésedet az értékekre vágyó olvasók épülésére. Kívánok „pillés tej” nélküli hosszú életet!